

$$M_{a,k} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n Q_i \cdot n_i = M_{2,1}; \quad (19)$$

либо

$$M_{2,1} = \frac{\pi \cdot g}{n} \sum_{i=1}^n l_i^2 \cdot n_i. \quad (20)$$

Таким образом, полученные выражения вида (15) и (20) показывают, как с достаточной объективностью подходит к выбору формулы для исчисления среднестатистической характеристики исследуемого сыпучего материала.

Литература

1. Андреев С.Е. Закономерности измельчения и исчисления характеристик дисперсного состава / С.Е. Андреев и др. – М. : Изд-во "Метиздат", 1959. – 520 с.
2. Романовский Р.А. Математическая статистика / Р.А. Романовский. – М. : Гостеортехиздат, 1938. – 426 с.
3. Brion K.G.J. Sci Instruments / K.G.J. Brion. – 1985. – Vol. 42. – 817 p.
4. Шабаяев А.Н. Исследование рентгеновского метода контроля гранулометрического состава дисперсных сред / А.Н. Шабаяев // Расчет, конструирование и производство источников тока : науч. сборник. – М., 1995. – С. 236-238.

Шабаяев О.М. Визначення усереднених статистичних характеристик гранулометричного складу дисперсних матеріалів

У зв'язку з тим, що застосовувати для порівняння за ступенем дисперсності двох і більше матеріалів закони розподілу чи їх параметри дуже незручно, здійснено пошук узагальнюючих характеристик, за допомогою яких можна оцінити ступінь дисперсності групи матеріалів. Для досягнення цієї мети визначено усереднені статистичні характеристики гранулометричного складу дисперсних матеріалів. Шляхом математичних операцій остаточно була отримана формула розрахунку середньостатистичної характеристики для цього випадку. Отримані в ході дослідження вирази показують, як із достатньою об'єктивністю підходити до вибору формули для обчислення середньостатистичної характеристики досліджуваного сипучого матеріалу.

Ключові слова: гранулометричний склад, дисперсний матеріал, статистична характеристика, суміш частинок.

Shabaev A.N. The Determination of the Averaged Statistical Characteristics of the Granulometric Content of Dispersive Materials

The average statistical characteristics of the granulometric content of the dispersive materials were determined. By means of the mathematical operations the final formula of calculation of the average statistical characteristics for this case was received. The expressions obtained in the course of study show how to make enough objective selection of the formula for calculation of the average statistical characteristics of the studied granular material.

Key words: granulometric content, dispersive material, statistic characteristic, mixture of particles.

6. ОСВІТЯНСЬКІ ПРОБЛЕМИ ВИЩОЇ ШКОЛИ

УДК 330.342:303.725.2

Доц. Я.В. Кульчицький, д-р екон. наук –
НЛТУ України, м. Львів

ПАНОРАМА СВІТОВОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕВОЛЮЦІЇ У НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ М. ТУГАН-БАРАНОВСЬКОГО

Проаналізовано концепцію еволюції економічних систем у науковій творчості М. Туган-Барановського. На основі всебічного аналізу праць українського вченого розкрито його погляди на проблеми трактування змісту і типів економічних систем. Зокрема висвітлено ідеї дослідника про подальший розвиток і перспективи капіталістичної економічної системи та її рух до досконалого типу систем, необхідність державного регулювання ринкових економічних систем, концепцію духовних чинників трансформації економічних систем. Вітчизняний учений обґрунтовує ідею зростаючої ролі психологічних чинників суспільного розвитку та піддає переконливій критиці марксистську економічну теорію. Він відкидає класовий підхід, за яким постійна боротьба суспільних класів є рушійною силою розвитку економічних систем і самого прогресу в найширшому розумінні. Натомість запропоновано розглядати людину як вищу цінність і мету суспільного виробництва та можливість створення у майбутньому нової політичної економії, яка відображала б інтереси людини поза класовою структурою суспільства. Висловлено думку про актуальність та конструктивність ідей видатного українського економіста світової слави М. Туган-Барановського на порозі третього тисячоліття.

Ключові слова: економічні системи, еволюція, методологія, ідеї гуманізму, духовні чинники еволюції економічних систем, інформаційне суспільство, посилення євроінтеграційних процесів.

Вступ. Значну увагу М. Туган-Барановський приділив проблемі трансформації економічних систем та ролі у цьому духовних чинників економічного розвитку, що є неocenним внеском до скарбниці світової економічної думки і має важливе значення для економічної науки ХХІ ст. [3, 4]. Розкриваючи проблему економічних систем, М. Туган-Барановський обґрунтував свій погляд на проблему їх типологізації. При цьому основним критерієм типологізації систем учений вважає "...взаємне відношення суспільних груп, що складають частину суспільного цілого" [5, с. 152]. Економічні системи він насамперед поділяє на дві "...обширні групи: 1) гармонійні і 2) антагоністичні. У гармонійних господарських системах інтереси окремих господарств не знаходяться в неминучій суперечності один з одним; навпаки, така суперечність характерна для антагоністичних систем" [5, с. 152]. Обґрунтовуючи конкретні типи гармонійних та антагоністичних систем, М. Туган-Барановський зазначає: "Група гармонійних господарських систем може бути поділена на три наступні: 1) первісне господарство, яке здебільшого не знало приватної власності на засоби виробництва і майже не знало обміну; 2) товарне господарство дрібних самостійних виробників; 3) поки що неіснуюче соціалістичне господарство, при якому засоби виробництва будуть належати широким групам виробників. Група антагоністичних господарських систем також складається із трьох систем: 1) рабського господарства, при якому робітник є власністю власника засобів виробництва; 2) кріпосного, при якому власники засобів виробництва мають право на працю робіт-

ника; 3) капіталістичного, при якому робітник юридично вільний, але, будучи позбавлений засобів виробництва, економічно змушений працювати на користь власника засобів виробництва" [5, с. 152-153].

У цьому контексті метою дослідження є спроба висвітлити погляди на еволюцію й порівняння економічних систем, становище людини у тій чи іншій системі економічно-політичних координат генія української науки й духовності, вченого-економіста світової слави Михайла Туган-Барановського, який своєю науковою творчістю зумів, неначе на увялій машині часу, пройти кризу сторіччя вперед і обґрунтувати шляхи людства, а не тільки України, до кращого майбуття, ефективних і соціально справедливих економічних систем, у яких людина розглядається як вища цінність і мета суспільного виробництва.

Методами дослідження є насамперед діалектичний, історичний, логічний, системний, порівняльного, сценарного аналізу, міждисциплінарний та ін.

Ступінь розроблення проблеми та огляд літератури. Незважаючи на значну актуальність проблеми дослідження економічних поглядів Михайла Туган-Барановського, у сучасній зарубіжній та вітчизняній економічній теорії майже відсутні глибокі й фундаментальні її дослідження. Сьогодні, розмірковуючи про М. Туган-Барановського як про науковця європейського рівня, вченого планетарного масштабу, котрий, будучи енциклопедичним розумом своєї епохи, добре знав основні напрями в розвитку економічної теорії, а його наукові прогнози, зокрема у царині теорії порівняльних економічних систем, більше як на століття випередили епоху, коли творив учений, – не втрачає глибини та актуальності інтелектуальний потенціал українського генія.

У своїх працях М. Туган-Барановський часто розмірковує про подальший розвиток і перспективи капіталістичної економічної системи. При цьому він у загальних контурах окреслює рух досоціалістичної економічної системи, вкладаючи в розуміння соціалізму зовсім інший зміст, ніж К. Маркс і його ортодоксальні послідовники. Український економіст постійно застерігав щодо можливих наслідків спроби безпосереднього запровадження марксової моделі державного соціалізму в життя, наголошував на необхідності обережно рухатися "...в бік соціалізму, поступово наближуючись до останнього" [13, с. 31-32]. Він часто підкреслював, що перехід до соціалізму можливий лише на певному шаблі розвитку суспільного виробництва і за наявності належного соціального середовища: "...в історії здійснюється не те, чого хоче той або інший суспільний клас, а те, що відповідає природному напрямкові історичного розвитку" [13, с. 13]. М. Туган-Барановський обґрунтував необхідність перехідного часу від капіталістичної до соціалістичної економічної системи суспільства, коли "державний капіталізм" буде наповнюватися елементами нового ладу, "...проймається все більше й більше соціалістичним змістом" [13, с. 32]. До таких елементів учений відносив нові форми господарства: муніципальний соціалізм, робітничі спілки, кооперацію та ін. Зокрема проблемам кооперації він приділяв значну увагу і пов'язував з нею подолання марксистських насильницьких принципів колективізму [12, 14].

Загалом дослідження М. Туган-Барановським ринкової капіталістичної економічної системи спонукало його до висновку про зростаючу необхідність її

регулювання з боку держави. Так, у праці "Нариси з новітньої історії політичної економії і соціалізму" (1905 р.) він зазначає: "Вивчення законів вільної гри економічних сил, у чому полягає найважливіший зміст політичної економії, привело до визнання необхідності планомірного регулювання цієї гри суспільною владою" [8, с. 156]. Будучи демократом і гуманістом у найширшому розумінні цих понять, український вчений вважає найвищим ідеалом будь-якої економічної системи суспільства забезпечення максимальної свободи людини. Водночас це, на його думку, можливе лише в умовах "поліфонічної" економічної системи, яка ґрунтується на різних формах власності та господарювання. М. Туган-Барановський був впевнений у тому, що соціалізм у його прогресивному і демократичному розумінні "...не тільки не підкорює особистість суспільству, а, навпаки, прагне підпорядкувати весь лад суспільства інтересам особистості" [10, с. 10]. Він був переконаний, що забезпечити найбільшу свободу особистості можна тільки в умовах "складної економічної системи, побудованої на різних принципах", системи, яку повинні складати господарські утворення "...від міжнародних союзів та держави до виробничих асоціацій та одноосібних трудівників" [15, с. 95-96].

Всебічно проаналізувавши К. Марксову методологію вивчення економічних систем суспільства у контексті їх еволюції, М. Туган-Барановський критикує її за економічний детермінізм, моністичний погляд на розвиток суспільства, розуміння людини як виключно продукту суспільних обставин, за ігнорування психології людей, їхньої моралі. На відміну від К. Маркса, методологія дослідження економічних систем вітчизняного вченого передбачає трактування суспільних явищ не тільки як наслідку економічних причин, а й як результату ідеальних засад, продукту усвідомленої діяльності людини [4, с. 39-40]. Як слушно зазначає Л. Горкіна, особливу увагу вчений приділяв психологічній вмотивованості людської діяльності, розглядаючи людину з її потребами та індивідуальною психологією як основний активний елемент суспільства [1, с. 51]. Він писав, що суспільство "...складається з окремих осіб, кожна з яких прагне до задоволення своїх потреб., які закладені в нашому естві і які вивчають кінець-кінцем всю нашу поведінку" [9, с. 39]. Відповідно до цих уявлень, учений вибудовує своє тлумачення економічної, господарської діяльності як визначальної сфери життєдіяльності суспільства. Під економічною діяльністю М. Туган-Барановський розумів "...сукупність людських дій, що спрямовані на зовнішній світ та мають за мету не насолоду самою діяльністю, а створення матеріальних обставин, необхідних для задоволення людських потреб" [9, с. 75].

Тривалий час у вітчизняній та й не тільки економічній думці дискутувалася ідея, висунута свого часу представниками марксистської економічної школи, про наявність у суспільно-економічному розвитку "продуктивних сил". Мабуть, можна стверджувати, що переважно ця полеміка вшухла десь на зламі ХХ-ХХІ ст. і нині вона вже скоріше стала надбанням історії розвитку економічної теорії, хоча ще трапляються випадки застосування зазначеного вище поняття деякими ученими України та держав пострадянського простору. А проте український мислитель-економіст М. Туган-Барановський чи не першим понад 100 років тому аргументовано заперечив марксистський термін "продуктивні сили". З цього приводу він писав: "Таємничі продуктивні сили відіграють в пра-

цях багатьох із марксистів таку ж роль, як життєва сила в працях старовинних фізіократів – все пояснюється цими силами, але що таке репрезентують собою вони самі – про це замовчується" [9, с. 7].

Натомість М. Туган-Барановський запроваджує поняття матеріальних чинників виробництва [1, с. 51]. Останні, будучи наслідком господарського впливу людини на природу, він вважає матеріальною стороною господарства, яка має визначальний вплив на суспільний розвиток. Проте не менш важливою є соціальна сторона господарства, яка характеризується зворотнім впливом природи на суспільство. Цей вплив змінює саму людину і визначає через господарство мету та умови її економічної діяльності [9, с. 75].

Як слушно зазначає С. Злупко, в останні роки XIX ст. учений опублікував праці, в яких заперечував однобічне трактування людських інтересів і мотивацій, надавав великого значення соціальним та психологічним чинникам економічного розвитку [2; 5, с. 21-22]. Так, роздуми М. Туган-Барановського про господарство як безперервну взаємодію людини (суб'єкта) з природою (об'єктом) власне й підвели вченого до висновку про особливе значення психологічного аспекту вивчення економічної діяльності як системи [3, с. 65; 4, с. 40]. Більше цього, він наголошував, що з розвитком суспільства, з його економічним і соціальним прогресом роль стихійних, матеріальних чинників у суспільному житті буде знижуватися, а роль психологічних чинників, навпаки, зростатиме [1, с. 51]. Підкреслюючи наявність істотного зворотного впливу духовності на економіку, український учений писав: "Мотиви й інтереси негосподарського роду мали особливо великий вплив на розвиток господарства... Всупереч Енгельсу люди часто віддавали перевагу не корисному" [6, с. 9]. Зокрема він висловив свою думку щодо національного, етнічного чинника еволюції економічних систем суспільства, місця патріотизму в духовному портреті громадянина з прогресивними, демократичними поглядами: "Національність часто являє собою крайню межу для симпатичних почуттів сучасної людини" [6, с. 17]. Про роль релігії у загальносуспільному поступі вчений говорив, що вона завжди була і залишається однією з наймогутніших історичних сил [6, с. 28].

Висновки. Проведене дослідження дає змогу зробити висновок про те, що загалом М. Туган-Барановський обстоював точку зору, згідно з якою економічний і соціальний прогрес людства є магістральним спрямуванням історії: "Людство не стоїть на місці, але йде вперед. Коли порівнюємо людське суспільство нашого часу до того, яке було сотні й тисячі років тому, то будемо страшенно вражені тими великими успіхами, яких досягли люди" [16, с. 61]. При цьому, на відміну від К. Маркса, український учений відкидав класовий підхід, за яким постійна боротьба суспільних класів є рушійною силою розвитку економічних систем суспільства і самого прогресу в найширшому розумінні. У праці "Боротьба класів як найважливіший зміст історії" він писав, що "... класовий інтерес не становить критерію доброти, істини і краси" [7, с. 254]. У цій же праці зазначено: "Вчення про класову боротьбу є неправильне розповсюдження на всю сферу історії людства деяких уявлень, правильних відносно значно вужчого кола явищ. Ні тепер, ні раніше історія людського суспільства не була історією тільки боротьби класів, і протилежне твердження Маркса і Енгельса слід визнати величезною помилкою" [7, с. 259].

Гуманістична позиція М. Туган-Барановського, яка пронизує всю його творчість, заперечення ним вузькокласового підходу до розуміння змісту, рушійних сил і закономірностей еволюції економічних систем привели вченого до висновків про людину як вищу цінність і мету суспільного виробництва та можливість створення у майбутньому нової політичної економії, яка відображала б інтереси людини поза класовою структурою суспільства: "Центральною ідеєю сучасної етичної свідомості є сформульована Кантом ідея верховної цінності і, як висновок звідси, рівноцінності людської особистості. Усяка особистість є верховна мета у собі, через що всі люди рівні, як носії святині людської особистості. Це і визначає верховний практичний інтерес, з точки зору якого може бути побудована єдина політична економія: інтерес не робітника, капіталіста або землевласника, а людини взагалі, незалежно від приналежності її до того чи іншого класу" [11, с. 26].

Література

1. Горкіна Л. Михайло Іванович Туган-Барановський – мислитель, вчений, громадянин / Передмова / Л. Горкіна // Туган-Барановський М.І. Політична економія : курс популярний. – К. : Вид-во "Наук. думка", 1994. – С. 3-55.
2. Злупко С.М. Михайло Туган-Барановський: (Український економіст світової слави) / С.М. Злупко. – Львів : Вид-во "Каменяр", 1993. – 192 с.
3. Кульчицький Б.В. Економічні системи суспільства: теорія, методологія, типологізація : монографія / Б.В. Кульчицький. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 352 с.
4. Кульчицький Б.В. Сучасні економічні системи : навч. посібн. / Б.В. Кульчицький. – Львів : Вид-во "Афіша", 2004. – 279 с.
5. Проф. М.І. Туган-Барановський // Основи політичної економії / наук. редактор, автор передмови і вступної статті С.М. Злупко. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2003. – 628 с.
6. Туган-Барановський М. Психологические факторы общественного развития / М. Туган-Барановский // Мир Божий. – СПб. : Изд-во ред. журн. – 1904. – № 8. – С. 2-28.
7. Туган-Барановський М. Борьба классов как главнейшее содержание истории / М. Туган-Барановский // Мир Божий. – СПб. : Изд-во ред. журн. – 1904. – № 9. – С. 242-259.
8. Туган-Барановський М. Очерки из новейшей истории политической экономии и социализма. – Изд. 2-ое, [перераб. и доп.]. / М. Туган-Барановский. – СПб. : Изд-во ред. журн. "Мир Божий", 1905. – 259 с.
9. Туган-Барановський М. Теоретические основы марксизма / М. Туган-Барановский. – СПб. : Изд-во ред. журн. "Мир Божий", 1905. – 160 с.
10. Туган-Барановський М. Современный социализм в своем историческом развитии / М. Туган-Барановский. – СПб. : Изд-во "Будущность", 1906. – 260 с.
11. Туган-Барановський М. Основы политической экономии. – Изд. 2-ое, [перераб. и доп.]. / М. Туган-Барановский. – СПб. : Изд-во "Право", 1911. – 512 с.
12. Туган-Барановський М. Социальные основы кооперации / М. Туган-Барановский. – М. : Тип. т-ва И. Кушнерев и К, 1916. – 521 с.
13. Туган-Барановський М. Русская революция и социализм / М. Туган-Барановский. – Петроград : Акц. об-во "Муравей", 1917. – 32 с.
14. Туган-Барановський М. Остання мета кооперації / М. Туган-Барановський // Українська кооперація. – 1918. – Кн. 1. – С. 2-14.
15. Туган-Барановський М. Социализм как положительное учение / М. Туган-Барановский. – Петроград : Изд-во "Кооперация", 1918. – 133 с.
16. Туган-Барановський М. Політична економія : курс популярний / М. Туган-Барановский. – К. : Вид-во "Наук. думка", 1994. – 263 с.

Кульчицький Я.В. Панорама мировой экономической эволюции в научном дискурсе М. Туган-Барановского

Проанализирована концепция эволюции экономических систем в научном творчестве М. Туган-Барановского. На основе всестороннего анализа трудов украинского ученого раскрыты его взгляды на проблемы трактовки содержания и типов экономических

систем. В частині отражені ідеї досліджувача про послідувальне розвитку і перспективах капіталістической економіческой системи і її движенье к более совершенному типу систем, необходимости государственной регуляции рыночных экономических систем, концепции духовных факторов трансформации экономических систем. Отечественный ученый обосновывает идею растущей роли психологических факторов общественного развития и подает убедительной критике экономическую теорию марксизма. Он отбрасывает классовый подход, согласно которому постоянная борьба общественных классов является движущей силой развития экономических систем и самого прогресса в широком его понимании. Вместо этого предложено рассматривать человека как высшую ценность и цель общественного производства и возможность создания в будущем новой политической экономии, которая бы отображала интересы человека вне классовой структуры общества. Выражено мнение об актуальности и конструктивности идей выдающегося украинского экономиста мировой славы М. Туган-Барановского на пороге третьего тысячелетия.

Ключевые слова: экономические системы, эволюция, методология, идеи гуманизма, духовные факторы эволюции экономических систем, информационное общество, усиление евроинтеграционных процессов.

Kul'chys't'kyj Ya.V. The Panorama of World Economic Evolution in Scientific Discourse of M. Tugan-Baranov's'kyj

The conception of evolution of the economic systems in the scientific creation of M. Tugan-Baranov's'kyj is analysed. On the basis of comprehensive analysis of labours of the Ukrainian scientist his looks are exposed on the problems of interpretation of maintenance and types of the economic systems. In particular, researcher's ideas are reflected concerning the subsequent development and prospects of the capitalist economic system and its motion to the more accomplished type of the systems, necessity of the state adjusting of the market economic systems, conception of spiritual factors of transformation of the economic systems. Ukrainian scientist substantiates the idea of increasing role of psychological factors of public development and adds an economic Marxism theory to the convincing criticism. He casts aside a class approach, after which a permanent fight of public classes is motive force of development of the economic systems and progress in the wider only understanding. Instead it is suggested to consider a man as higher value and the purpose of public production and possibility of creation in the future of a new political economy, which represents interests of man out the class structure of society. The author of the article expresses an opinion about actuality and structure of ideas of the prominent Ukrainian economist of world glory M. Tugan-Baranov's'kyj on the threshold of the third millennium.

Key words: economic systems, evolution, methodology, ideas of humanism, spiritual factors of evolution of the economic systems, informative society, strengthening of eurointegration processes.

УДК 331.552.658

Доц. Г.В. Стричак¹, канд. екон. наук;
доц. Г.А. Лех², канд. екон. наук; магістрант Г.С. Грубель¹

ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КАДРОВИМ ПОТЕНЦІАЛОМ

Проведено аналіз теоретичних підходів до визначення поняття кадрового потенціалу та його формування на підприємстві. Визначено сутність та подано характеристику категорій "кадровий потенціал", "персонал", "кадрова політика", їх місце в сучасному соціально-економічному розвитку країни. Доведено, що використання кадрового потенціалу є реалізацією трудових і кваліфікаційних здібностей і навиків працівника, трудо-

вого колективу і суспільства загалом, а розвиток кадрового потенціалу є невід'ємною частиною кадрової політики кожного сучасного підприємства, незалежно від виду та особливостей його діяльності. Тобто одним із ключових чинників підвищення ефективності діяльності промислового підприємства є ставлення до кадрів підприємства.

Ключові слова: підприємство, кадровий потенціал, відбір персоналу, формування кадрового потенціалу, розвиток кадрового потенціалу, роль та значення кадрового потенціалу.

Вступ. Формуванням кадрового потенціалу є створення реального потенціалу живої праці, знань і навиків, що охоплює все товариство, трудовий колектив і кожного індивіда. Використання кадрового потенціалу є реалізацією трудових і кваліфікаційних здібностей і навиків працівника, трудового колективу і суспільства загалом. В умовах ринку, раціональне використання кадрового потенціалу полягає в повнішому виявленні та реалізації здібностей кожного працівника підприємства, доданні праці характеру творчості, підвищенні професійно-кваліфікаційного рівня працівників завдяки стимулюванню і оцінюванню внеску кожного працівника в кінцевий результат.

Розвиток кадрового потенціалу підприємств в Україні за умов її поступової інтеграції до світового співтовариства та загальна подальша тенденція до зближення соціально-економічних систем різних країн не лише дають змогу поліпшити конкурентоспроможні позиції на вітчизняному і світовому ринках товарів та послуг, а є невід'ємною умовою його існування та реалізації кожним громадянином держави своїх прав на працю та гідне життя.

Тема роботи є особливо актуальною в сучасних умовах розвитку українського суспільства загалом і кожного суб'єкта господарювання зокрема.

Метою роботи є визначення ролі та місця кадрового потенціалу підприємства у формування стратегії його розвитку.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Питанням формування кадрового потенціалу приділяється багато уваги в наукових працях вітчизняних і зарубіжних вчених та науковців. Зокрема сутність до визначення поняття "кадровий потенціал" широко відображено у працях відомих українських учених, таких як: В.І. Довбенко, В.М. Мельник, "Потенціал і розвиток підприємства", де поняття "кадровий потенціал" розглянуто як тимчасові вільні або резервні трудові місця, які потенційно можуть бути зайняті фахівцями внаслідок їх розвитку і навчання [1]. Серед зарубіжних дослідників, яким також належить значний внесок у розгляді цього питання, варто відзначити Грем Мартин та Сьюзан Хетрик, які у своїй праці "Стратегічний підхід до управління людськими ресурсами" охарактеризували принципи формування кадрового потенціалу [4]. Та, незважаючи на достатньо велику кількість публікацій, окремі питання категорії "кадровий потенціал" залишаються не вирішеними.

Виклад основного матеріалу. Персонал – це сукупність постійних працівників, які отримали необхідну професійну підготовку та (або) мають досвід практичної діяльності [5]. Кадровий потенціал – це існуючі сьогодні та передбачувані трудові можливості, які визначаються чисельністю, віковою структурою, професійними, кваліфікаційними та іншими характеристиками персоналу підприємства.

Розвиток кадрового потенціалу є невід'ємною частиною кадрової політики кожного сучасного підприємства, незалежно від виду та особливостей його

¹ Львівський ДУВС;

² НЛТУ України, м. Львів